

Anti-pestprotocol

Instemming TV 13-02-2018

Instemming MR 06-03-2018

1. Inleiding

Dit protocol kent een preventieve insteek en richt zich in eerste instantie op het voorkomen van pesten. Wanneer er toch sprake is van pesten, vind u in dit protocol eveneens hoe wij handelen. Het doel is dat alle kinderen zich veilig voelen bij ons op school. Alleen wanneer een kind zich veilig voelt kan het zich optimaal ontwikkelen. Door elkaar te steunen en wederzijds respect te tonen stellen we alle kinderen in de gelegenheid om met veel plezier naar school te gaan! Het welbevinden staat centraal. Het werken aan het pedagogisch klimaat heeft onze volle aandacht. Door middel van onze pedagogische huisstijl richten wij ons op het creëren van een sterk pedagogisch klimaat, waarbij gewerkt wordt aan groepsvorming, positieve omgangsvormen en een gemeenschappelijke taal. We doen dat door afspraken en omgangsvormen zichtbaar te maken voor kinderen en volwassenen. Afspraken geven grenzen aan. Grenzen zijn nodig om je veilig te voelen in de omgang met anderen, geven het gevoel van 'ik ben' (Galenkamp, H. 2009).

Het werken aan een goed pedagogisch klimaat werkt preventief. Op onze school gaan we werken aan het sociaal emotionele leren. Dit is het proces waarbij leerlingen noodzakelijke kennis, attitudes en vaardigheden verwerven en toepassen, zodat ze beter kunnen omgaan met zichzelf en de ander. Nog dit schooljaar kiezen we een methodiek die dit proces ondersteunt.

Bij gewenst gedrag wordt er positieve feedback gegeven, waarbij het positieve gedrag wordt benoemd. Wanneer er zich ongewenste situaties voordoen spreekt men elkaar aanspreken aan op de gemaakte afspraken en worden de positieve verwachting benoemd. Leerkrachten en MR zijn op de hoogte van dit anti-pestprotocol.

Structuur, rust en het positieve in elkaar zien, zijn belangrijke aandachtspunten voor ons, als het gaat om onderwijs en de manier van omgaan met elkaar op school. Structuur en rust zijn van belang om tot goede ontwikkelings- en leerresultaten te komen en ze dragen bij aan een veilige sfeer. Het positieve van iedereen benadrukken draagt bij aan het zelfvertrouwen en geeft een gevoel van "ik kan het en ik mag er zijn".

Ondanks alle bovenstaande preventieve interventies, kan het voorkomen dat een kind gepest wordt. Dit moet serieus genomen worden en in de volgende paragrafen werken wij verder uit hoe wij daar als school mee omgaan.

Kinderen worden gepest om iets waarin ze volgens de heersende groepsnormen anders zijn dan anderen. Bijvoorbeeld een kind dat kleiner blijft dan anderen, een blank kind in een overwegend donkere groep of een kind van allochtone afkomst in een groep met veel blanke kinderen. Ook kleding die afwijkt van wat binnen een bepaalde groep de mode is, kan aanleiding zijn tot pesten. Deze voorbeelden hoeven echter niet automatisch tot pesten te leiden. Vaak is het onduidelijk waarom een kind wordt gepest.

Er is binnen De Kameleon een anti-pest coördinator: Kim van den Berg. Ouders, kinderen en medewerkers kunnen altijd bij haar terecht als het om pesten gaat. In alle andere gevallen is de

Was ik maar Ijl als nevel Of dun als Mist	Ik weg Kon gaan Alle pijn Verdampt
Zodat als Jij achter Mijn rug Om sist	Zodat Niemand ooit Op mijn hart Stamp
En de Pauze niet Uitnodigend Lijkt	Je bent mooi -Zegt mama- Maar ik zie Het niet
En mijn Eenzaamheid Steeds Verder reikt	Want de mist Is dicht En klam van... Verdriet

internvertrouwens persoon bij ons op school aanspreekpunt. Dit zijn Wilma Veelers en Leonie Kruders.

2. Wat verstaan wij onder pesten?

Er is een groot verschil tussen pesten en plagen.

	Pesten	Plagen
Systematisch	ja	nee
Ongelijke machtsverhouding	ja	nee
Fysiek of psychische schade	ja	nee
Opkomen voor jezelf	nee	ja
Mogelijkheid om te verweren	nee	ja

3. Een aantal feiten over pesten

- Van alle gepeste kinderen praat ruim een derde er niet over met anderen; de gepeste gaat ervan uit dat er toch niets aan gedaan kan worden
- Gepeste kinderen halen gemiddeld lagere leerresultaten dan niet-gepeste kinderen en kunnen in de groep niet altijd goed meekomen. Ook kunnen ze last hebben van slaapstoornissen.
- Pesten is niet de schuld van een of meerdere pestkoppen. Het ligt eerder aan de globale sfeer in de groep. Bijvoorbeeld door een overmatige aandacht voor hoge resultaten of door een leerkracht die de groep niet aankan.
- Pesten kun je niet alléén oplossen, je moet het altijd samen met anderen doen.
- Er zijn mensen die beweren dat je van pesten 'hard' wordt. Dat is onjuist. Van pesten word je verdrietig en het neemt je zelfvertrouwen weg.
- Meelopers en toekijkers zijn al die anderen die niet echt mee pesten en zelf ook niet snel gepest worden. Ze doen soms een beetje mee of proberen bij de pester in het gevlij te komen, bang dat ze zijn zelf het slachtoffer zullen worden.
- Praten over pesten is geen klikken of verraad. Je moet erover praten, anders wordt het erger. Als het onbesproken blijft, kan de gepeste naar extreme middelen grijpen om aandacht te trekken.
- Pesters hebben moeite met vrienden maken of in de smaak te vallen. Dus gaan ze maar stoer doen.

- Een aantal pesters is vroeger zelf gepest of worden op een andere plek gepest. Op een nieuwe school of in een nieuwe situatie willen ze geen slachtoffer meer zijn en worden daarom dader.
- Pesters en kinderen die langdurig gepest worden, leren niet op de juiste manier met anderen om te gaan. In hun latere leven kan dat problemen opleveren in hun contacten, relaties en beroepsperspectief.
- Mensen die pesten doen dat vaak voor de kick.
- Pesters beseffen veelal niet wat ze de ander daarmee aandoen. Rollenspel kan daarom een goede methode zijn om hen daarvan van bewust te maken.
- Niet alleen gepeste kinderen kunnen ongelukkig worden. Ook de pester zelf kan heel eenzaam of onzeker zijn, omdat anderen uit angst geen echte relatie met hem/haar durven aan te gaan.
- Pesten gebeurt meestal in een groep. Pesters hebben toeschouwers nodig die hen stimuleren in het pesten.
- Het is voor de pester vaak moeilijk om met zijn gedrag te stoppen, ook al zou deze het willen. De pester heeft een bepaalde rol aangemeten gekregen en gaat ermee door omdat hij denkt dat de meelopers en de toeschouwers van hem verwachten.

Pesten begint vaak met woorden! Wanneer men hier laconiek op reageert, kan dat van kwaad tot erger worden. Het beste is direct 'ingrijpen', maar vooral preventief werken.

4. Preventie

Preventie begint met bewust worden en open communicatie

Preventie is voorkomen dat er problemen ontstaan door van tevoren in te grijpen. Preventie is het geheel van doelbewuste initiatieven die anticiperen op risicofactoren (= handelen voordat het probleem ontstaat) en ageren wanneer eerste signalen zich ontwikkelen en de problematiek aan het ontstaan is.

Bewust worden betekent dat alle betrokkenen: het kind, de leerkracht, de ouder..... zichzelf een spiegel voorhouden om zo stil te staan bij hoe je handelt, welke keuzes je daarbinnen maakt, welke vaardigheden je inzet en hoe dat voelt. Daarbij sta je vooral stil bij wie jij bent, wat je motivatie is en wat je doelen zijn. Deze vorm van reflectie kan je helpen bij je persoonlijkheidsontwikkeling. Met bewust worden kijk je ook naar de context van jouw functioneren en handelen. Hierbij vraag je je af wat het effect is op de omgeving, de maatschappij en in hoeverre jij hier verantwoordelijk voor bent. Het is van cruciaal belang niet veroordelend naar onszelf te zijn, maar om open en eerlijk naar onszelf te kijken en te vragen: "Hé, wat gebeurt er nu? Waarom doe ik dit? Wat is het effect daarvan?"

Open communicatie houdt in dat communicatie transparant is. Alle betrokken personen stellen zich kwetsbaar op en hebben geen verborgen agenda. De signalen, twijfels en vragen worden met elkaar besproken.

Preventieve aanpak op onze school

De preventieve aanpak op onze school begint al voordat de kinderen op school komen doordat wij ervan bewust zijn dat er gepest kan worden. Het vraagt onder meer alertheid, openheid en kennis. Vanaf dag één van het schooljaar werken wij met de gouden en zilveren weken.

De eerste weken van het schooljaar zijn bepalend voor de sfeer in de groep. Leerlingen verkennen elkaar, de leerkracht en de regels. Als leerkracht speel je in deze fase een belangrijke rol. Hoe zorg je er voor dat je samen met de leerlingen een goede start aan het schooljaar maakt?

Het proces van groepsvorming begint na elke schoolvakantie weer opnieuw. Vooral na een half jaar school is het goed om dit weer opnieuw te behandelen. De zilveren weken vinden plaats tijdens de eerste twee weken na de kerstvakantie, een mooie start van een nieuw jaar. In het beleid 'Pedagogische huisstijl' wordt dit inhoudelijk beschreven.

Wij zijn nog op zoek naar een methodiek die ons gaat helpen om het sociaal emotionele leren te stimuleren. Sociaal-emotioneel leren is het proces waarbij leerlingen noodzakelijke kennis, attituden en vaardigheden verwerven en toepassen, zodat ze beter kunnen omgaan met zichzelf en de ander.

Binnen onze school hebben wij de volgende concrete afspraken gemaakt:

- Kinderen worden drie stappen aangeleerd als reactie op pestgedrag: 'stop', 'loop door' en 'praat'.
- Stop teken is: 'Stop hou-op' en het handgebaar is de vlakke hand omhoog houden.
- In de lessen in alle groepen wordt de kinderen dit aangeleerd.

5. Hoe gaan wij om met signalen over pesten?

De leerkracht gaat met de kinderen in een gesprek de heersende groepsnormen aan de orde stellen. Daarvoor zijn met name ook de gouden en zilveren weken zeer geschikt.

Welke kinderen in de groep geven de toon aan, welke worden gepest of vallen buiten de boot?

Om deze groepsgesprekken goed te laten verlopen, moet er een sfeer van vertrouwen in de groep zijn. De kinderen moeten zich bij de leerkracht en bij elkaar veilig voelen en er moet voldoende aandacht zijn voor ieders verhaal.

Om het gesprek op gang te brengen, kun je vragen stellen als

- Wat doet pesten met je/jullie?
- Wat is het verschil tussen pesten en plagen?
- Hoe zou een gepeste zich voelen?
- Hoe zou een pester zich voelen?
- Hoe zou een meeloper of een toeschouwer zich voelen?

Kinderen die gepest worden, voelen zich vaak eenzaam en onbegrepen. Ze hebben het idee nergens met hun verhalen terecht te kunnen, bang uitgelachen en nog meer gepest te zullen worden als ze het probleem naar buiten brengen. Het gepeste kind voelt zich boos, verdrietig en vernederd.

Ouders en leerkrachten moeten dit wel herkennen en begrijpen. Pas nadat deze gevoelens geaccepteerd zijn, kan het kind een positieve kijk op zichzelf ontwikkelen. Daarmee wordt een eerste en belangrijke stap gezet in het versterken van de eigenwaarde van het kind. Deze erkenning door de volwassene schept een vertrouwensband waardoor het gesprek op een goede manier vervolgd kan worden.

Om samen met de kinderen duidelijk te krijgen wat er aan het pesten te doen is, is het nodig een beeld van de situatie te krijgen. Zoveel mogelijk feiten boven water krijgen: waar, wanneer, hoe en door wie wordt er gepest? En waarom?! Waarbij je ook bespreekt hoe de kinderen daarop reageren, want bepaald gedrag kan de pester 'belonen' en daarmee het pesten versterken.

Vervolgens stel je de vraag of degenen die gepest worden er al eerder iets tegen hebben ondernomen en welk resultaat dat had. Laat daarbij je waardering blijken over die genomen initiatieven. Als het probleem er nog ligt zal besproken moeten worden welke oplossingen ze zelf zien. Het blijkt dat wanneer de kinderen over hun beleving hebben kunnen vertellen en zich hierin gesteund weten, er ruimte gecreëerd wordt om met eigen oplossingen te komen.

Zelf oplossingen aandragen geeft vertrouwen, ook naar de toekomst toe. Adviezen en oplossingen

van anderen motiveren namelijk niet altijd om het heft in eigen hand te nemen. Uiteraard kunnen andere kinderen suggesties aandragen, maar belangrijk is dat het kind in kwestie voldoende ruimte blijft houden. Samen met de kinderen zet je de genoemde oplossingen op een rij om een keuze te maken welke oplossing het kind denkt te kunnen uitvoeren en wie daar eventueel bij kan helpen.

6. Pesten is vaak een groepsgebeuren.

Pesten is een groepsfenomeen. Om pestgedrag te voorkomen moeten we ons richten op de groep. In eerste instantie wordt de hele groep meegenomen (preventief). Indien er gepest wordt is het van belang dat er een aanpak is voor de groep en daarnaast voor de pester en het slachtoffer (Overveld, 2013). Het is van belang dat de kinderen weten dat pesten als een uiting van frustratie in allerlei groepen voorkomt. De pester reageert zich af op degene die 'onder' hem staat en denkt daarmee zijn status in de groep te verhogen. De kinderen moeten begrijpen dat de schuld van het pesten niet bij de gepeste ligt. Van belang is dat kinderen zich realiseren dat de pester afhankelijk is van de reacties op zijn gedrag. Hoe emotioneler die reactie, hoe leuker het voor hem/haar is: een beloning en aanmoediging ermee door te gaan.

Een positief groepsklimaat betekent niet dat er geen sprake is van pestgedrag. Wel is het zo dat wanneer er geen sprake is van pesten, het groepsklimaat positief is (Overveld, 2013).

De beste reactie is het pesten te negeren. De pester heeft dan geen eer meer van zijn/haar werk. Negeren heeft echter niet altijd resultaat. Het kan zijn dat de pester dan nog harder probeert, of andere slachtoffers zoekt.

Als pesters maar doorgaan, is hulp van buitenaf noodzakelijk!

Beter is echter dat kinderen het zoveel mogelijk zonder deze hulp oplossen.

6. Signaleren

De school, de leerkracht, de ouders en de kinderen moeten alert zijn en reageren op signalen die hij opvangt. Die signalen kunnen zijn:

- reacties van het gepeste kind (hуilen, klagen, afzonderen, e.a.)
- reacties van groepsgenoten (gebeurtenissen doorgeven)
- observaties (speelplaats, groep, kleedkamer gymnastiek)
- berichten van eigen ouders (gesprekken, klachten)
- berichten van andere ouders
- verhalen, teksten en tekeningen van kinderen
- lichamelijke signalen (blauwe plekken, bedplassen; hoofdpijn, buikpijn)
- niet meer naar school willen
- niets meer over school vertellen
- geen kinderen mee naar huis nemen; nooit bij anderen worden gevraagd
- achterblijvende of verslechterende schoolresultaten
- slaapproblemen; nachtmerries
- spullen kwijt zijn en/of vaak met kapotte kleren thuiskomen
- bepaalde kleren niet meer aan willen
- thuis of op school vaak prikkelbaar, verdrietig of boos zijn

- niet samen willen werken/spelen

Ook de resultaten van de afname van een zelfevaluatie instrument kunnen signalen geven.

Looqin

Het primaire doel van onze school is het geven van kwalitatief goed onderwijs. Om dit te bereiken moet de focus liggen op het primaire proces. Dit is het proces waar het allemaal om draait. De leerkracht heeft hierbij een cruciale rol in het succes van ieder kind. Het is de leraar die het verschil maakt! Om dit te volgen werken wij met Looqin: een procesgericht kindvolgsysteem. Het volgsysteem is gebaseerd op de kwaliteitsmeters van het leerproces: welbevinden en betrokkenheid. Kinderen laten groeien betekent dan ook in eerste instantie zicht hebben op welbevinden en betrokkenheid. Na een groepsscreening wordt welbevinden en betrokkenheid in kaart gebracht. Vervolgens krijgt de leerkracht de eerste signalen over een kind en de groep. Looqin biedt dan ook interventies op groepsniveau om aan het werk te gaan en later op individueel niveau.

Daarnaast werken wij Looqin2U. Hiermee bevragen wij jaarlijks de kinderen uit de groepen 3 t/m 8 onder andere over hun welbevinden, veiligheidsbeleving en hun betrokkenheid. De resultaten worden geanalyseerd. Hierover gaan wij in gesprek en reflecteren daarmee ook op ons handelen. Dit leidt dan tot een passende aanpak van de signalen.

De resultaten worden besproken met de leerkracht en de intern begeleider. Een samenvatting met het team en de directeur. Op basis daarvan zal, indien nodig, in overleg met de anti-pestcoördinator de aanpak voor de groep/school worden afgestemd.

Sociogram

In de groepen 3 t/m 8 wordt jaarlijks een sociogram afgenomen. Door middel van een sociogram brengen wij de sociale relaties van de kinderen in de groep in kaart.

8. De vijfsporenaanpak

Op basisschool de Kameleon hanteren we de vijfsporenaanpak. Dit is een benadering van pesten, gericht op de verschillende partijen die betrokken zijn: de gepeste leerling, de pester, de ouders, de klasgenoten en de school. Welke rol kan de school hierin spelen?

De vijf sporen:

a. hulp aan het slachtoffer (zie hierover boven)

b. begeleiding / hulp aan de pester

- met het kind bespreken wat pesten voor een ander betekent
- het kind helpen om op een positieve manier om te gaan met andere kinderen
- het kind leren om zich aan de regels en afspraken te houden
- eventueel hulp invoeren

c. mobiliseren van de rest van de groep

- bewust maken waarom regels belangrijk zijn en waarom kinderen zich aan de regels horen te houden
- bewust maken van hun rol van meeloper(s) of toeschouwer(s) samen met de kinderen zoeken naar oplossingen: hoe wordt het in de groep fijn. Wanneer voelt iedereen zich veilig?
- kinderen kunnen en moeten in het proces een actieve rol vervullen

d. achtergrondinformatie en adviezen voor buurtwerkers, ouders en leerkrachten

- de leerkrachten en de rest van de schoolorganisatie en andere betrokkenen informeren over pesten als algemeen verschijnsel en over de aanpak ervan in de eigen groep en de eigen school
- werken aan het tot stand brengen van een algemeen beleid van de school rond veiligheid en pesten waar alle partijen bij betrokken zijn: Een school om in te wonen

e. achtergrondinformatie en adviezen voor de ouders en opvoeders

- informatie en advies geven over pesten en de manieren waarop pesten kan worden aangepakt.
- in samenwerking tussen school en ouders het pestprobleem aanpakken.

Indien deze aanpak niet het gewenste effect bereikt zijn ook andere methodieken mogelijk.
Bv. de No-Blame <https://www.noblame.nl/>

Bijlage 1

Adviezen hoe men pesten onder de aandacht kan brengen.

Voor meer informatie:

<https://www.schoolenveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/vijfsporenaanpak/>

Dit protocol is mede geschreven op basis van informatie van de stichting Echelon.(bron: www.echelon.nl)

Bijlage 1

Adviezen hoe men pesten onder de aandacht kan brengen.

We vinden het belangrijk om regelmatig de problematiek van het pesten onder de aandacht te brengen. Dat kan in de nieuwsbrief, in de groep, in de teamvergadering.....

Algemene adviezen aan ouders/opvoeders betreffende pesten:

- neem het probleem serieus
- neem de ouders/opvoeders van het gepeste kind serieus
- maak het tot een gemeenschappelijk probleem
- vraag aan de medewerkers om aandacht voor dit probleem
- vraag om toezicht
- vraag tijdens de 'tien minuten'-gesprekken met de leerkracht naar de sociale relaties in de groep
- praat met uw kind
- geef een goed voorbeeld
- corrigeer uw kind als het voortdurend anderen buitensluit
- leer uw kind assertief te zijn (zie tips)
- leer uw kind sociale vaardigheden
- leer uw kind ook voor anderen op te komen

Tips

Hoe kunnen de kinderen reageren als ze gepest worden:

Non-verbaal:

- negeren
- weglopen
- lach, zeg niets en kijk de persoon recht in het gezicht. Dit laat zien dat het jou niets kan schelen wat hij zegt.
- verbaal: 'Zeg dat niet tegen me, wat schiet je ermee op?'
- wanneer er iets over kleding wordt gezegd: 'Als jij mijn kleren niet mooi vindt, kijk dan de andere kant op!'
- wanneer er iets over het uiterlijk wordt gezegd: 'Zeg het nog eens, ik heb het niet goed verstaan'

Adviezen aan ouders/opvoeders van pesters:

- neem het probleem serieus
- raak niet in paniek
- probeer achter de oorzaak van het pesten te komen
- beschuldig het kind niet; bezorg hem/haar geen schuldgevoel
- probeer het kind gevoelig te maken voor wat het anderen aandoet.
- geef uw kind positieve aandacht (samen bezig zijn, spreken over dingen die uw kind bezig houden, interesse tonen voor zijn/haar hobby's)
- stimuleer uw kind aan sport, muziek, dans te doen, te gaan spelen: doelloosheid zijn vaak oorzaken van pestgedrag.

Voor hen die het pesten achter zich hebben gelaten blijft het negatieve imago hen achtervolgen. Daarom is een aanpak op schoolniveau van belang.

Adviezen aan ouders/opvoeders van gepeste kinderen:

Wat kunt u doen als u weet of vermoedt dat uw kind gepest wordt?

Als het buiten de school plaatsvindt (betrokkenen zijn geen medeleerlingen):

- zoek bescheiden en informeel (telefonisch) contact met andere ouders/opvoeders;
- leg het probleem voor en stel voor om gezamenlijk een oplossing te zoeken.

Als de betrokkenen wel medeleerlingen zijn:

- zoek bescheiden en informeel (telefonisch) contact met andere ouders/opvoeders;
- leg het probleem voor en stel voor om gezamenlijk een oplossing te zoeken;
- en stel de leerkracht op de hoogte;
- praat er thuis over, eventueel aan hand van teksten, een leesboek of videomateriaal over het onderwerp.
- u mag er met niemand over praten? praat er juist wel met andere ouders en opvoeders over;
- steun uw kind en verdiep u in het onderwerp;
- geef uw kind positieve aandacht (samen bezig te zijn, spreken over dingen die uw kind bezig houden, interesse tonen voor hobby's);
- stimuleer uw kind om aan sport, muziek, dans te doen,
- verveling, niet samen kunnen spelen en werken, en doelloosheid kan een kind dat gepest wordt verder in een isolement drijven;
- houd de communicatie open;
- laat uw kind opschrijven wat het meegemaakt heeft of mandala's inkleuren .
- accepteer de situatie niet, uw kind heeft recht op een oplossing!
- schakel indien nodig externe instanties in wanneer niets lijkt te helpen: schoolarts, huisarts, jeugdregisseur via de Noaberpoort

Tips voor een gesprek met een kind in problemen, zowel dader als slachtoffer.

Gesprekken met kinderen vinden plaats vanuit een communicatieve levenshouding waarin ze serieus worden genomen als gesprekspartner met hun eigen waarden en normen. Evenals hun inzicht in de situatie en hun vermogen om daar invloed op uit te oefenen. Deze houding laat zich vertalen in actief luisteren! Actief luisteren betekent zoveel als: tijdens het verhaal van het kind op herkenbare wijze laten blijken dat men het verhaal wil begrijpen en dat men deelgenoot is. Dit stimuleert het kind verder te praten. Het voelt zich begrepen en geaccepteerd.

Voorwaarden:

- Er moet sprake zijn van een persoonlijk probleem waarin emoties een rol spelen.
- Bereidheid echt te willen helpen. Wat men zegt is gemeend! Geen foefjes.
- Er moet voldoende tijd zijn.
- Als luisteraar zijn eigen beleving in de koelkast kunnen zetten.
- Er vanuit gaan dat het kind zelf kan beslissen wat het wil (waarbij het vaak nog wel informatie nodig kan hebben over de mogelijkheden).
- Laat het kind aan het woord! U vat eventueel slechts samen om structuur aan te brengen en het kind te laten corrigeren in geval u het niet goed hebt begrepen!

De ervaringen en beleving van het kind staan centraal, het kind wordt gestimuleerd zijn/haar verhaal te vertellen en wordt ondersteund in zijn/haar emoties. Samen wordt eventueel besproken hoe het zelf, al of niet met hulp van anderen, verandering kan aanbrengen in de omstandigheden of gevoelens die als problematisch worden ervaren.